

СТАН РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ПЕРЕРОБНОЇ ГАЛУЗІ В РЕГІОНАЛЬНОМУ АСПЕКТІ: ДОСЛІДЖЕННЯ КИЇВСЬКОГО РЕГІОНУ

Забезпечення сталого розвитку національної економіки та подальше зростання всіх її показників є першочерговим завданням керівництва України, основною метою державної інвестиційної політики, що здійснюється сьогодні. Проте досвід економічно розвинутих країн свідчить: розбудова економіки держави неможлива без перегляду якісної структури процесів, що відбуваються в економіці; без збільшення обсягів інвестиційних коштів, які залучаються до всіх галузей вітчизняного виробництва; без поліпшення загального рівня інвестиційної діяльності, що може здійснюватись лише на базі інноваційних структурно-технологічних змін.

Унаслідок того що Україна протягом декількох років перебувала у стані глибокої економічної кризи, зараз сучасний стан її виробництва характеризується високим рівнем зносу основних фондів, їх фізичною та моральною застарілістю. Особливо це стосується галузей, що належать до переробного комплексу країни, який зазнав найбільших втрат. Єдиним виходом із такого становища є переведення всіх виробництв, за допомогою інноваційної моделі розвитку, на якісно новий рівень функціонування. Це допоможе стабілізувати розвиток економіки, зробити вітчизняні підприємства переробної галузі конкурентоспроможними імпортерами високоякісних продуктів, розширити ринок збуту продукції національних товаровиробників на міжнародному ринку товарів та послуг.

У зв'язку з цим дослідження переробних підприємств Київського регіону досить актуальне з боку визначення всіх сучасних проблем галузі.

Різноплановими дослідженнями цієї проблеми займалися і зробили вагомий внесок у її розвиток такі вчені, як Г. Багратян, І. Кравченко, Т. Мостенська, В. Ситник та ін.

Метою статті є дослідження стану переробної промисловості.

Наукова новизна статті полягає у формуванні інструментів удосконалення ефективності діяльності та напрямів розвитку підприємств переробної галузі в Київському регіоні.

Переробна промисловість підтримує міцні зв'язки із сільським господарством, машинобудуванням, яке постачає переробне технологічне устаткування хімічній, мікробіологічній та харчовій промисловості. Між переробною і харчовою промисловістю існує тісний зв'язок. Переробні галузі постачають сировину харчовій промисловості для подальшої її переробки, зокрема – спирт, олію, крохмаль, цукор тощо. Найефективніші зв'язки переробних підприємств існують із сільським господарством. Процес взаємодії сільського господарства з переробними галузями ґрунтується на організаційно-економічній технологічній єдності виробництва, зберігання і переробки продукції рослинництва і тваринництва. Переробна промисловість доповнює харчову і постачає сировину та напівфабрикати для подальшої переробки. Активні процеси міжнародної інтеграції актуалізують завдання підвищення ролі переробної промисловості, її економічного зростання й конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Переробна промисловість є однією з найважливіших складових загальнонаціональної системи будь-якої держави, її функція полягає в оптимальному задоволенні потреб населення країни якісними, економічно й фізично доступними продуктами харчування при переважному продовольчому самозабезпеченні держави з корективами на участь у глобалізаційних процесах [1, с. 32].

Київський регіон має добре розвинену переробну промисловість, на сучасному етапі однією з актуальних проблем у цій сфері є формування достатньої сировинної бази. Від кількості і якості сировини залежить обсяг

виробництва кінцевої продукції. Створення компактних сировинних зон навколо переробних підприємств диктується не лише скороченням транспортних витрат, але й тим, що у багатьох переробних галузях можна використати різну сировину для отримання кінцевої продукції.

Розвиток переробних галузей має орієнтуватися на підтримання балансу між сировинною базою та потужностями промисловості, а також між обсягами виробництва кінцевої продукції та можливостями її реаліза-

ції. Неузгодженість в обсягах сировинних ресурсів і розмірах виробничої потужності призводить до порушення ритму роботи, надмірного продовження чи скорочення тривалості виробничого періоду, недовикористання виробничих потужностей, нераціональних перевезень сировини і продукції.

Динаміка розвитку переробної промисловості м. Києва за більшістю видів продукції характеризується нарощуванням обсягів виробництва (див. таблицю).

Таблиця

*Виробництво основних видів промислової продукції переробної галузі
у м. Києві за 2003-2011 рр.*

Показники	2003	2006	2007	2008	2009	2010	2011
1	2	3	4	5	6	7	8
Риба в'ялена, сушена чи солена, крім філе з риби, т	605	609	536	308	286	173	174
Вироби ковбасні, т	10612	10620	8186	6480	2975	1435	1028
Вироби хлібобулочні, тис. т	301,9	245,1	219,4	216,2	187,2	182,9	179,7
Пальта, напівпальта, накидки, плащі, куртки теплі типу "парки" чи "аляски" та аналогічні вироби чоловічі та хлопчачі, з тканини, тис. шт.	60,6	2,4	6,4	4,5	2,8	4,8	6,5
Пальта, напівпальта, накидки, плащі, куртки теплі типу "парки" чи "аляски" та аналогічні вироби жіночі та дівчачі, з тканини, тис. шт.	177,0	27,4	19,6	26,9	22,1	9,3	4,7
Костюми чоловічі та хлопчачі, з тканини, тис. шт.	115,6	107,9	106,2	89,4	55,5	57,7	63,5
Костюми жіночі та дівчачі, з тканини, тис. шт.	22,2	6,2	3,9	4,2	2,6	2,4	1,4
Трикотаж спідній, тис. шт.	1343	1262	1342	1456	1265	897	776
Трикотаж верхній, тис. шт.	771,9	658,9	554,4	451,6	238,0	341,9	230,4
Взуття, тис. пар	3741	2487	1462	717	556	1167	738
Деревина, уздовж розпиляна чи розколота, завтовшки більше 6 мм, тис. м ³	19,9	16,8	19,6	14,1	7,6	6,3	10,2
Вікна, двері, їх рами та пороги, дерев'яні, тис. м ²	298,2	121,8	92,0	68,0	38,2	54,0	56,2
Папір та картон, т	1017	1391	79	508	66	137	715
Друкування газет, які виходять менше чотирьох разів на тиждень, млн примірників 4-шпальтових газет формату А2	975	1208	1044	1001	935	781	712
Друкування книг, млн аркушів відбитків, приведених до формату 60 на 90 см	387,5	485,0	411,2	444,2	242,5	204,4	275,9

1	2	3	4	5	6	7	8
Фарби та лаки на основі полімерів, т	18104	21215	21223	19403	10900	12421	13534
Препарати лікарські на основі антибіотиків, т	332,2	420,1	381,5	369,6	339,1	374,4	330,4
Препарати лікарські на основі гормонів, т	70,7	70,4	99,0	94,2	74,7	95,5	79,1
Мило та органічні поверхнево-активні препарати для використання в туалетних цілях, т	613	1014	1325	1099	799	568	623
Засоби миючі та для чищення для роздрібною торгівлі, т	13975	24758	25278	33784	27577	28711	27875
Плити та плитки керамічні, тис. м ²	2088	6866	10138	13179	14813	15726	18967
Стінові матеріали, млн шт. умов. цегли	258,4	238,8	246,4	192,0	58,6	59,6	80,3
Суміші бетонні, готові для використання, тис. т	3183	6950	8571	8471	3550	3963	6139
Суміші будівельні та бетони (сухі), крім суміші бетонної готової, тис. т	682,8	901,3	1110,0	952,7	499,6	511,7	802,7
Металоконструкції будівельні збірні, т	5277	4485	3541	3990	1266	1778	1878
Котли центрального опалення, шт.	5376	2335	696	243	291	572	391
Апарати касові, шт.	5780	22716	27037	28841	24520	33874	31598
Газоміри, включаючи калібрувальні, тис. шт.	237,0	358,4	317,8	264,3	131,4	76,3	113,5
Лічильники електроенергії, включаючи калібрувальні, тис. шт.	294,5	521,5	817,9	1154,2	1267,5	1284,8	1386,7

Поряд із цим спостерігаються зворотні тенденції щодо виробництва окремих видів продукції, спричинені об'єктивними причинами: у цукровиробництві – зменшенням вирощування цукрових буряків, у галузі виробництва хлібобулочних виробів – зменшенням споживання в регіоні. Зниження виробництва м'ясних виробів, спричинене як занепадом галузі скотарства, так і заміщенням значної частини пропозиції за рахунок імпорту аналогічної продукції [5].

Аналіз структури реалізованої продукції за видами економічної діяльності за 2011 р. порівняно з 2010 р. (рис. 1) свідчить про зростання частки невисокотехнологічних галузей:

виробництва та розподілення електроенергії, газу та води з 24,9 до 27,8%;

виробництва іншої неметалевої продукції – з 5,1 до 6,1%;

металургійного виробництва та виробництва готових металевих виробів – з 3,5 до 3,8%.

У той же час частка високотехнологічних галузей поступово скорочується: машинобудування – з 12,0 до 11,7%; хімічної та нафтохімічної промисловості – з 17,2 до 16,4%.

Такі структурні зрушення відповідають загальнодержавній тенденції щодо збільшення частки добувної промисловості та виробництва продукції з низьким ступенем переробки.

Структурні зрушення, що притаманні національній економіці, також відбуваються і в економіці столиці, яка по праву займає лідируючі позиції як національний центр концентрації підприємницької активності. Основною тенденцією є поступове збільшення кількості малих підприємств.

Треба зазначити, що концентрація малих підприємств на 10 тис. осіб у Києві набагато перевищує середній рівень по країні (рис. 2).

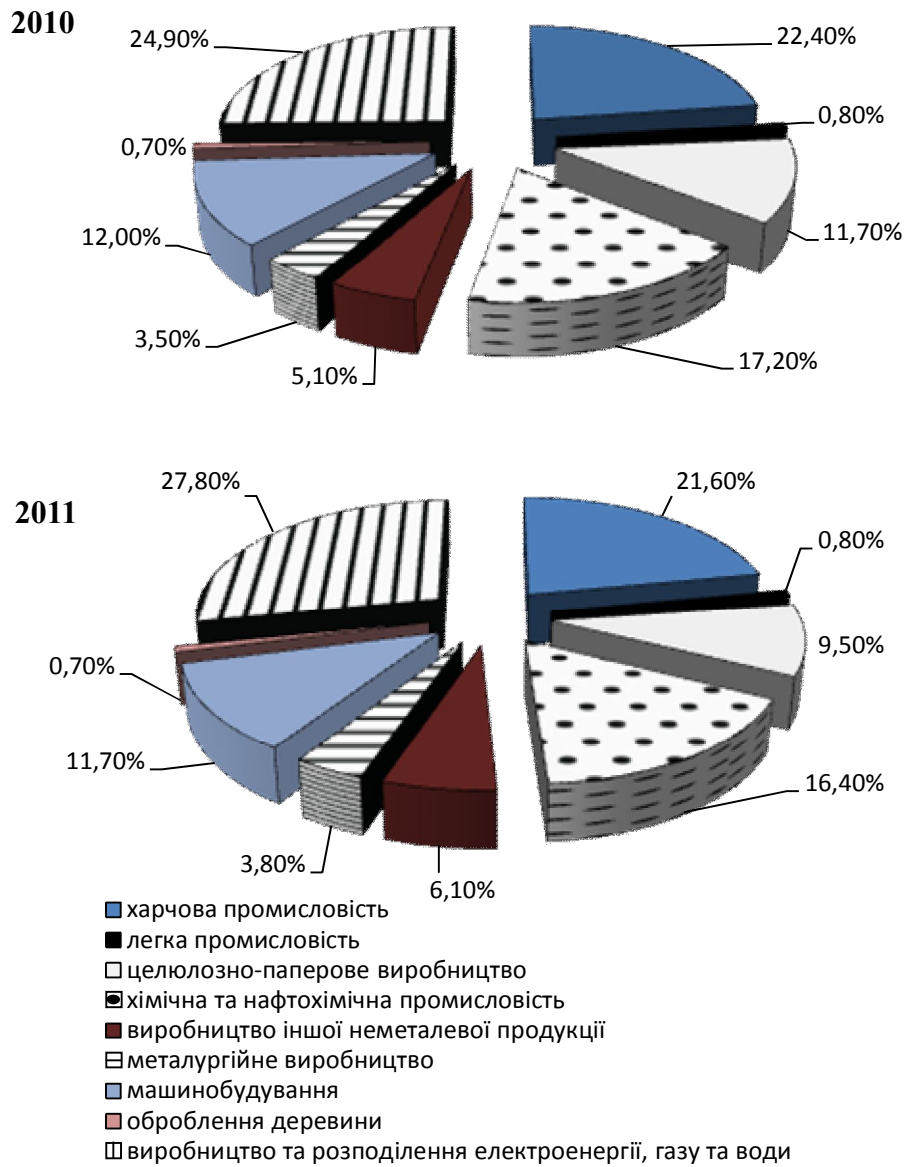

Рис. 1. Структура виробництва продукції за видами промислової діяльності м. Києва у 2011 р. порівняно з 2010 р. [6]

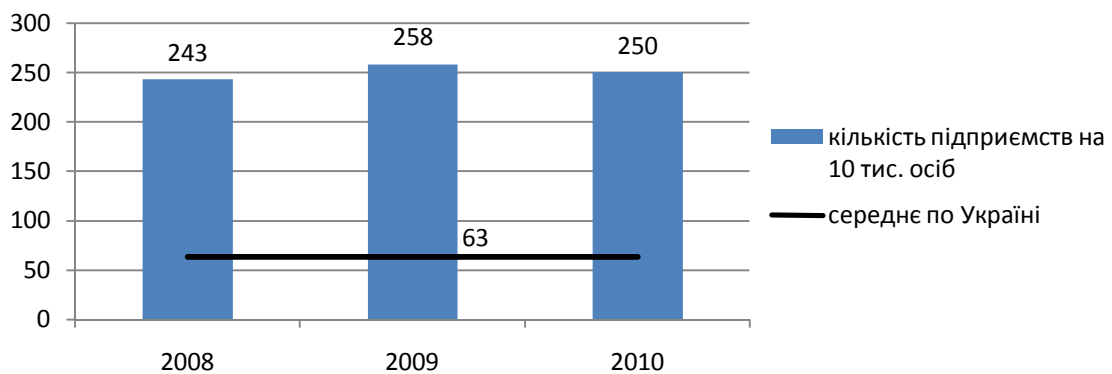

Рис. 2. Кількість малих підприємств на 10 тис. осіб у 2008-2010 рр., од.

Крім того, з 2 млн зайнятих працівників малих підприємств в Україні в цілому 399 тис. (20%) за результатами 2010 р. працювало у столиці; з 478,2 млрд грн продукції, реалізованої малими підприємствами України у 2010 р. понад 151,6 млрд грн (31,7%) було реалізовано київськими підприємствами [6].

Більшість малих підприємств міста є прибутковими: у 2010 р. вони становили 56,9% від загальної кількості (у 2009 р. – 53,8%). Середній рівень заробітної плати найманих працівників малих підприємств постійно збільшується: у 2010 р. порівняно з

2009 р. він зріс на 10,7% і становив 1838,61 грн (у 2009 р. – 1660,15 грн).

У 2010 р. у м. Києві здійснювали свою діяльність 206,8 тис. фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності (у 2007 р. – 77 тис., у 2006 р. – 68,7 тис.). Структура розподілу кількості СПД за видами економічної діяльності є дуже нерівномірною (рис. 3). Так, більшість підприємств у 2010 р. працювали у торгівлі, ремонті автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку – 51,2%, 19,7% підприємств займалися операціями з нерухомим майном, орендою, інжинірингом та наданням послуг підприємцям.

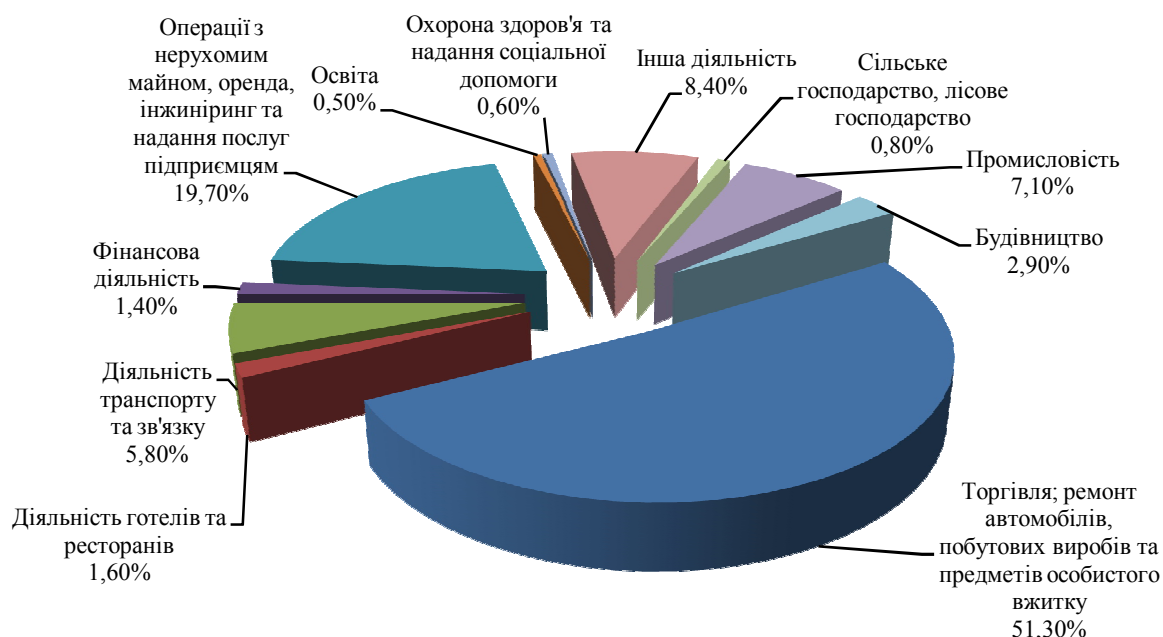

Рис. 3. Структура СПД за видами економічної діяльності у 2010 р.

Таким чином, підприємництво продовжує відігравати помітну роль у формуванні економічного простору м. Києва, формуючи при цьому істотну частину валового регіонального продукту, виконуючи також важливу соціальну функцію [5].

Одним із показників, який характеризує ефективність виробничого потенціалу, є рівень завантаженості виробничих потужностей.

Тенденції скорочення чисельності працівників у переробній промисловості спричинені об'єктивними вимогами ринкового

середовища, яке потребує оптимізації виробництва.

Структура оплати праці по підприємствах переробної промисловості вказує, що найбільший фонд оплати праці сконцентрований у лікєро-горілочаній галузі, у якій і найвища середньомісячна заробітна плата – 2520 грн.

Основним завданням діяльності підприємств переробної промисловості є забезпечення споживчих потреб населення відповідного регіону та збільшення його експортного потенціалу.

Переробна промисловість може забезпечити потреби населення досліджуваного регіону за всіма основними продуктами харчування, окрім м'ясопродуктів. Їх виробництво переробними підприємствами складає лише близько 50% від фонду споживання області. З іншої продукції галузі в регіоні існує перевиробництво, тому продукція реалізується за межами області, у тому числі й на експорт. Для переробних підприємств молока та м'яса існують спільні проблеми, зокрема: якість сировини, що, у свою чергу, суттєво впливає на виробництво молочної та м'ясної продукції й загострює проблему збуту, особливо на експорт; технологічне оснащення молокозаводів і м'ясокомбінатів; недостатній захист споживачів молочної та м'ясної продукції від неякісних товарів (високого вмісту речовин, шкідливих для здоров'я людини).

Основними напрямками підвищення ефективності роботи переробних галузей є реконструкція матеріально-технічної бази на основі науково-технічного прогресу, вдосконалення економічних відносин між виробниками сільськогосподарської сировини та її переробниками, підвищення якості продукції [4, с. 20].

Важливим завданням є усунення диспропорцій між сировинними ресурсами й виробничими потужностями для їх переробки. Ця диспропорція полягає в нестачі потужностей для своєчасної переробки сировини, а також нестабільності сировинної бази. Найближчим завданням у цьому напрямі є зміцнення сировинних зон підприємств цукрової та м'ясо-молочної промисловості, наближення переробних виробництв до сільськогосподарських підприємств. Це сприятиме скороченню витрат на перевезення сировини, а також зменшенню її втрат.

У цукровій промисловості необхідно вирішити проблему технічного рівня устаткування, поліпшення якості цукру, збільшення його виходу при переробці цукросировини, зниження витрат ресурсів на одиницю продукції.

У плодоовочевій промисловості важливою проблемою є скорочення витрат ручної праці, оптимізація сировинних зон, під-

вищення технічного рівня виробництва та розширення асортименту переробки овочів. Переоснащення м'ясної промисловості здійснюватиметься за рахунок автоматизації виробництва, конвеєризації забою та переробки худоби, технології швидкого охолодження і заморожування, збільшення напівфабрикатів, розфасованих і упакованих м'ясопродуктів.

У молочній промисловості поряд із розширенням асортименту й поліпшенням якості продукції доцільно поліпшити технологію виробництва, налагодити випуск продукції дієтичного та лікувального характеру. Вирішення невідкладних проблем технічного переоснащення та впровадження нових технологій у переробних галузях тісно пов'язане з формуванням нового господарського механізму, розвитком різноманітних форм власності, переходом до ринкових відносин.

Переробні підприємства Київського регіону доцільно оснастити новітнім технологічним обладнанням (налагодивши його власне виробництво), яке забезпечувало б глибоку переробку молока. Певний поштовх розвитку молочнопромислового підкомплексу може дати поглиблення інтеграції сільськогосподарських (включаючи фермерські та особисті господарства населення) і переробних підприємств, оптової та роздрібної торгівлі шляхом створення різних форм агропромислових асоціацій, об'єднань, корпорацій тощо [2, с. 11].

В Україні останніми роками в багато разів скоротилося виробництво сільськогосподарської продукції, продовольча незалежність держави по багатьох позиціях загублена.

Некерований розвиток ринкових відносин у переробній промисловості призводить до деградації. Спроби побудови систем державного регулювання в переробній промисловості за західним зразком виявилися недосконалыми. Багато постанов і розпоряджень Уряду України з фінансової підтримки підприємств переробної промисловості не виконані або ж їх виконання здійснювалося з великим запізненням, яке знижувало їх ефективність.

Незважаючи на зниження рівня харчування в Україні, є високі потенційні можли-

вості попиту на продовольство при зростанні реальних доходів і при стабілізації цін, яка може стимулювати збільшення виробництва і зростання його ефективності.

Проведені дослідження дозволили зробити *висновки* та сформувавши пропозиції щодо розв'язання наукової проблеми забезпечення ефективного використання виробничого потенціалу підприємств переробної промисловості. Сучасна економічна ситуація характеризується жорсткою конкуренцією.

Для того щоб у такій ситуації переробні підприємства могли не тільки виживати, але й успішно розвиватися, їм необхідно випускати якісну, а отже, і конкурентоспроможну продукцію. Для реалізації цього завдання підприємствам потрібно прийняти стратегію стабільного економічного розвитку на основі розробки й упровадження комплексу заходів, в основі яких покладено структурно-технологічну схему формування організаційно-економічного механізму стабілізації економіки підприємств переробної промисловості.

Література

1. Багратян Г.А. Світова криза та Україна: проблеми й нові підходи до фінансового регулювання / Г.А. Багратян, І.С. Кравченко // Фінанси України. – 2009. – № 4 (161). – С. 33-41.
2. Модернізація України – наш стратегічний вибір: Щорічне послання Президента України до Верховної Ради України. – К., 2011. – С. 125.
3. Мостенська Т. Стан та перспективи розвитку ринку продовольчих товарів в Україні / Т. Мостенська // Харчова і переробна промисловість. – 2009. – № 1. – С. 8-12.
4. Ситник В.П. Трансформація АПК України в ринкові умови / В.П. Ситник. – К.: ІАЕ, 2002. – 518 с.
5. Сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Сайт Головного управління статистики м. Києва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.gorstat.kiev.ua.

Надійшла до редакції 22.10.2012 р.